

csapat első vezére csak azért változtatja meg utolsó pillanatban a támadási tervet, mert parancsára minél többen hoznak értelmetlen áldozatot, annál hatalmasabbnak érzi magát. Az öngyilkos terv meghiúsítóit agyonlövi, és új rohamra parancsolja a többieket, míg őt lövi agyon előző éjszakai alkalmi szeretője.

A mesterségesen hozott halál árnyékában a jellemeik kifordulnak, elrejtett részeikbe engednek bepillantást. A nők pl. többnyire perverz ösztöneiket jöttek kiélni. Gátlásaik már nincsenek — nem tudnak mit levetni. A mechanikusan végzett szeretkezések nem jelentenek számukra izgalmat. Ebben a kalandban az egyik fő vonzóerő, hogy a zsoldosok megerőszkolják a fogoly nőket. Egyesek kéjes borzalommal gondolnak erre, mások gyanakvással — hátha csak ígéretik. (Az erőszakból valóban nem lesz semmi, de ez nem a zsoldosokon múlik. Nem lehet megerőszkolni azt, aki maga is nagyon akarja.)

A bemutatkozáskor még kezét csókoltak a nőknek, és kezét ráztak a férfiak. A harc közben már kíméletlenül pusztítják egymást, és vallatáskor sem válogatnak az eszközökben. Ez automatikusan következik az ellenséggé válás tényéből. A háború azonban totálisan megváltoztatja az emberi kapcsolatokat. A támadók hét halottjukból hármat maguk öltek meg, és nem sokon múlt, hogy csak annyit. Árnyalati véleménykülönbségekért szegeztek egymásnak géppisztolyt. A háború nem megvalósulásának egyes formáiban, hanem lényegében antihumánus. Ez a konklúzió nem túl meglepő, legfeljebb igaz. Mindenesetne a könyv sokkal kevesebbet érne, ha nem látnánk, hogy a sport és üzletszerű gyilkolás modellje milyen problémamentesen elfér a polgári világ keretei közt; másrészt hogyan töri össze a valóság mégis a modellt.

Az erőd az egykori görög erődrendszer, a Metaxas-vonal megmaradt elemei között épült. A fasizálódott görög rezsimnek nem tetszik ez az üzlet. Senki se parodizálja a szent erőszakot, és átlátszó propagandából se hangozzanak el háborúellenes eszmefuttatások! Főként pedig ilyen bárgyú és öncélú játszadozásra ne vonják el a legkvalifikáltabb munkaerőt!

Az üzletet bezárják. A vendégek hazamennek, a zsoldosok megkezdik az újonnan megszervezett görög terrorkülönítmények kiképzését. A valóságos gépezet összetörte a modellt — pontosan megjelölve kettőjük viszonyát és arányait. Ezen a ponton válik jelentős és ugyanakkor aktuális művé ez a könyv. A kor eddig csak a részletekben volt jelen, most megkapja az archimédeszi pontot, és visszamenőleg ki-mozgatja a nyugvópontonra került értékrendeket. És ezzel a könyv tulajdonképp sok mindenben megfelel a vele szemben támasztott realista követelményeknek is. (*Szép-irodalmi Könyvkiadó, 1971.*)

RIGÓ BÉLA

MAROSI GYULA: A HÉTSZÁZADIK NAPON

Marosi legalább annyira tud írni, mint ahogy az utóbbi két évtized prózaíró-hullámainak tagjai tudtak írni, indulásukkor. A *kötelező esti séta* például nyugodtan szerepelhetett volna Kamondy fiatalkori kis remeke, A párna mellett, a *Fehér lesz minden, hófehér* Szakonyi korábbi novellái közé is beosztható: *Az egyezkedő* vagy *A hétszázadik napon* Baráth Lajos régebbi témáira, helyszíneire is emlékeztet. De Marosi ezenkívül tud még valamit: azt a különbségtevést, amelyet elődei saját bőrükön tapasztaltak, és amelyet pályájuk figyelmeztető törésvonala reprezentál az ifjabb pályatársak okulására. Az a valóság, amelynek egy-egy megjelenési formáját követve, hozzá elkötelezett hittel kapcsolódtak az elődök, változáson, alakuláson ment át — nemcsak évtizedek, de sokszor évek alatt is. A régebbi szavak, gesztusok, korábbi életmódbeli normák meghaladottá váltak. Így azután a valóság korábbi formája és az új életmódban felnőtté váló, abban berendezkedő író tudata között vég-

leges szakadás következett be. A gyerek és ifjúkor élményeire alapozott *szociológiai jellegű valóságábrázolást* teljes egészében megtagadták az új viszonyok közt tájékozódó *tudat állapotainak intellektuális elemzése* javára. Az újonnan induló írók jelentős része ebből a törésvonalból arra következtetett, hogy már indulásuk pillanatában legjobb lesz szakítani a később — elődeik példájaként — ballasztá válható szociológiai jellegű valóságábrázolással. Mondjuk ki nyíltan: a gyakorlatban ez úgy jelentkezett, hogy az alapvető osztályok bemutatása, a munkás- és parasztábrázolás (legtöbbjük származása és tapasztalata révén is indokolt) vállalása helyett mindjárt a kezdő író szociológiai helyzetének megfelelő *értelmiségi problémákkal* kezdenek foglalkozni. (Ennek a folyamatnak kiegészítője egy ellenkező, de lényegesen kisebb mérvű átrétegződés, mely a szülei életmódjával szakítani akaró értelmiségi-kispolgári fiatalok egy rétegét sodorja munkáskörnyezetbe, végül is legtöbbször átmeneti vagabund figurákként tartva meg őket. Marosinál *Gromek* alakja jelzi ezt a változatot.) És mivel ez újonnan alakítandó életmódról átfogó tapasztalati képük nincs (hisz az írással egy időben kóstolgatják ezt is), legfeljebb ez átmenet *tudati jellemzőit* írják le: novella helyett naplót, vallomást, eszmélkedést produkálva.

Marosi Gyula a kettő egyeztetésére vállalkozik. Tudomásul veszi, hogy a hagyományos szavak, életkeretek (és ennek megfelelő novellaformák, beállítások és megoldások) meghaladtak. A gyerekkor, a „romantikus szegénység” nem lehet a jelen élő alkotórésze — de lehet a jelen magatartását meghatározó, a „hová tartozol?” kérdésre adódó választ a József Attila-i Elégia egyértelműségével megfogalmaztató „motívum”. És mint ilyen motívumot, idézőjelbe téve emeli be mai hősei tudatába. Idézőjelben, a szó kettős értelmében: (időbeli és életmódváltozásból következően) már elidegenedett elemként *megtartva különállását* a jelen idejű leírásban, de *be is idézve* ebbe a jelen időbe annak eredőjeként, meghatározójaként. Az elbeszélés egyszerre lesz a múlt szociológiailag meghatározott világának kritikai felülvizsgálata, és e kritikát végző mai tudat vizsgáztatása, helytalanításának állandó kontrollálása. Így azután egy olyan kölcsönhatás jön létre a múlt idézés és a tudatelemzés között, amely nem engedi elszabadulni egyik végletet sem.

Ha csak ez, a gyerekkor munkásmúltjának és a kezdő értelmiségi tudatvilágának feltárása, egymásra rétegzettségének elemzése lenne Marosi eddigi eredménye (melyet iskolapélda-szerűen mutat be, a talán a *Tel-Quel*-esek ihletét is mutató *Játsszunk novellát*, című írásában), akkor is fontos tudatosító szerepet töltené be fiatal íróink között. De Marosi számára az élmény és tudatrétegek e széténeklése csak egy módszertani kitérő. Ahogy e novella végén a Dunánál úszó dinnyehéjjal a József Attila-i szintézist idézi (itt még csak óhajként, direkt motívumként), ezzel már kijelöli a programját is: nem a munkásábrázolás és az értelmiségi tudatelemzés alapján helytelen szétválasztását akarja igazolni, hanem azt bizonyítani, hogy ez a kettősség nem egyes írónak készülő fiatalok átrétegződéséből, *értelmiségivé* válásából következik, hanem jellemzője a fiatalság egészének. Az életmódváltozás országos jelenség, melyben a munkásfiatal éppúgy szembesül korábbi énjével, fiatal-kora másfajta jellegű adottságaival. A „megnőtt tudat” a munkásábrázolás témájában is tetten érhető, sőt a mobil tudatállapot éppen a szociológiailag immobil rétegek elemzésénél vizsgálható a legeredményesebben, itt lehet leginkább általános érvényű következtetésekre jutni. *A tejesfiú*, de még inkább *A tető* és *Az egyezkedő* ezért többek közönségesen vett jó írásoknál. Marosi ezekben alkalmazott módszerében adva van a korszerű munkásábrázolás lehetősége, értve ez alatt azt, hogy munkásfiataljai bemutatásakor képes olyan tudati folyamatok elemzésére is, melyek általános érvénnyel fejezhetik ki ifjúságunk változó világát. (*Szépirodalmi Könyvkiadó, 1971.*)

KABDEBÓ LÓRÁNT